

Banai Ádám – Dancsik Bálint – Nagy Tamás
Most akkor tényleg jó éve volt a bankoknak vagy nem?

A magyar bankrendszer rekordmagas, 1471 milliárd forintos adózott eredménnyel¹ zárta a 2023-as évet, ami 20 százalék feletti sajáttőke-arányos nyereséget jelentett a hitelintézetek számára. A hazai bankok képviselői szerint ugyanakkor egyedi sajátosságok (a támogatott lakossági hitelek számviteli sajátosságai és a külföldi leánybankokkal kapcsolatos tételek) kiszűrését követően a bankrendszer mindössze 11 százalékos sajáttőke-arányos nyereséget produkált, ami alig haladja meg az ez időszakban elérhető állampapír-piaci hozamot.

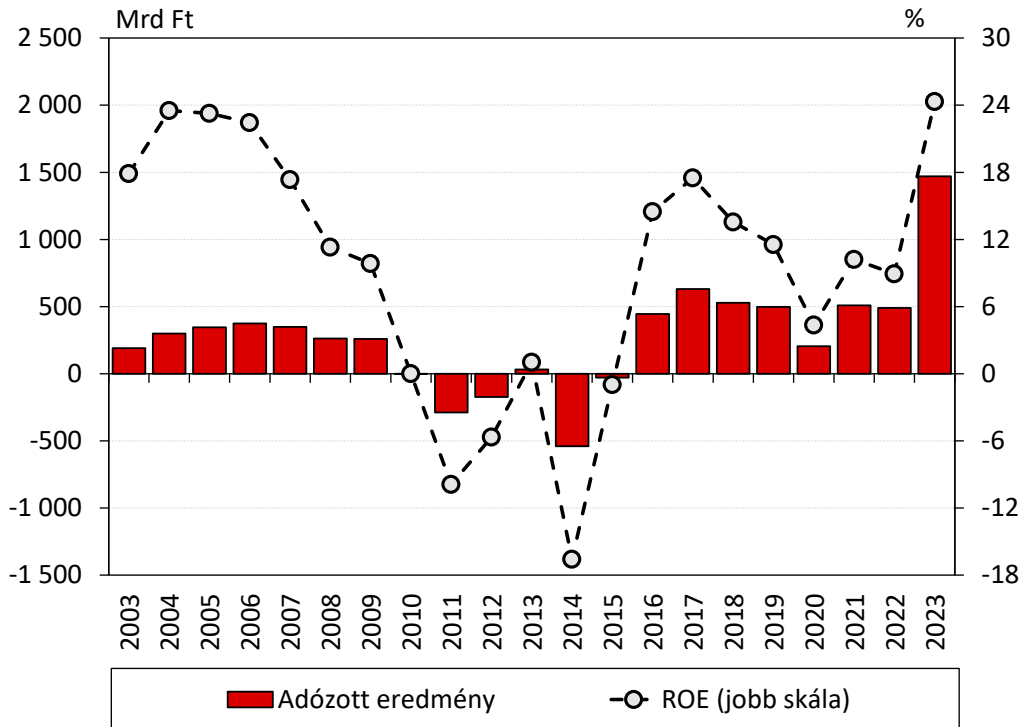
A cikkben amellet érvelünk, hogy (1) a valóság ennél bonyolultabb, (2) ha korrigáljuk az eredményt, érdemes azt teljeskörűen elvégezni és (3) mindent összevetve a bankok jövedelmezősége tényleg kimagasló volt 2023-ban, amelyben meghatározó szerepet játszott az MNB-től származó kamatjövedelem.

Nincs könnyű dolga annak, aki ma meg szeretné tudni és „helyén szeretné kezelni”, milyen éve volt a hazai bankrendszernek 2023-ban. A sajtó az elmúlt hónapokban már szinte kifogyott a 2023-as „giga” profitot illető jelzőkből, melynek mind abszolút (1471 milliárd forint), mind sajáttőke arányos értéke (24,3 százalék)² kimagasló volt (1. ábra). Ugyanakkor több helyen is megjelent az az interpretáció, amely szerint ez a profit egyedi, sajátos tételeknek köszönhető, melyektől szűrve a bankrendszer hazai működésből alig 11 százalékos nyereséget ért el a saját tőkéjéhez viszonyítva (lásd például [itt](#) és [itt](#), és egy összefoglaló cikket [itt](#)). Elhangzott az is, hogy ez a profit alig haladja meg a kockázatmentes állampapír-hozamot, sőt a 2023. évi átlagos inflációt sem éri el. A cikk célja, hogy további szempontokat adjon a bankrendszeri eredmény értékeléséhez.

¹ Nem konszolidált, auditált adat, amely a külföldi leánybankok eredményét nem, ugyanakkor a tőlük kapott osztalékot tartalmazza.

² A RoE értéke számításonként eltérhet annak függvényében, hogy a saját tőke időszak eleji, időszak végi, vagy átlagos értékével osztjuk el az adott évi profitot. E cikkben a sajáttőke-arányos jövedelmezőséget adózott eredmény alapon, a tárgyévi eredmény nélkül számolt 12-havi átlagos saját tőkével számoljuk, összhangban az MNB Pénzügyi stabilitási jelentésének módszertanával.

1. ábra A bankrendszer adózott eredményének és sajáttőke-arányos nyereségének éves alakulása

Megjegyzés: nem konszolidált adatok alapján. A sajáttőke-arányos jövedelmezőséget adózott eredmény alapon, a tárgyévi eredmény nélkül számolt 12-havi átlagos saját tőkével számolva. A végleges 2023-as adatok alapján, amely adatrevízió miatt eltér az előzetesen publikált számoktól.
 Forrás: MNB

Egy kis számviteli gyorstalpaló: honnan jön a bankok profitja?

A bankok működése komplex, beszámolóik pedig sok esetben még ennél is bonyolultabbak. Nagyon leegyszerűsítve a banki core-bevételek nagyrésze két típusú jövedelemből származik: azon tételekből, amelyeket az adósok, ügyfelek vagy akár az MNB ténylegesen kifizetnek a bankoknak (nettó kamatbevétel, díjbevételek), valamint azon tételekből, amik bizonyos banki eszközök átértékelődését tükrözik (például a kereskedési célú értékpapírok átértékelődése a piacok változásai mentén).

Ha a hozamkörnyezet emelkedik – mint ahogy azt láthattuk 2021 elejétől kezdve – akkor a rögzített kamatozású eszközök (hitelek, állampapírok) közgazdasági értéke (jelenértéke) csökken. Azonban a számviteli sajátosságok miatt ennek az értékcsökkenésnek a jelentős része nem jelenik meg azonnal az eredménykimutatásban. Például a bankok által korábban, az alacsony kamatkörnyezetben folyósított, hosszú évekre rögzített kamatozású hitelek közgazdasági értéke érdemben csökkent a hozamkörnyezet emelkedése miatt

(hiszen ma már jóval kedvezőbb kamatozású eszközökbe tudná fektetni a bank a pénzét), miközben a többezer milliárd forintnyi látra szóló, nulla százalékos kamatozású betét közgazdasági értelemben felértékelődött a bankok számára. A hitelek és betétek számviteli értékelése ugyanakkor nem veszi figyelembe ezt az „átértékelődést”, és ezek a hatások (közgazdasági értelemben vett veszteségek és nyereségek) nem jelennek meg azonnal a banki eredménykimutatásban, hanem a kamatbevételeken- és kiadásokon keresztül, éveken keresztül fejtik ki hatásukat.

Hitel, mégis átértékelődik. Mi az?

Vannak azonban kivételek. Például a hazai családtámogatások fő hitelalapú termékeit, a babaváró hiteleket és a CSOK-hiteleket a speciális – állampapírpiaci hozamokhoz kötött szorzót is tartalmazó – árazási szabályok miatt folyamatosan át kell értékelnie a bankoknak, és a teljes átértékelési nyereséget vagy veszteséget – a hozamkörnyezet éppen aktuális mozgása függvényében – eredménnyel szemben azonnal el kell számolnia. Ez bruttó értelemben jelentős tétel tud lenni, és 2023-ban – a kamatkörnyezet normalizációjának következtében – valóban 300 milliárd forint körüli összeggel befolyásolta pozitív irányba a bankok profitját.

Fontos ugyanakkor, hogy ne önmagában vizsgáljuk ezeket a hiteleket. A kamattámogatott hitelportfólió átértékelődése és a profit emiatt fellépő volatilitása nem olyan tétel, amit a bankoknak kötelező „elszenvednie”, hiszen derivatívák segítségével fedezhetik az ezeken a hiteleken fellépő átértékelődési hatást. Ez esetben az ezen hitelállománnyal szembeni derivatíva átértékelődése ellenkező irányba befolyásolja az eredményt, és jelentősen mérsékli a hozamkörnyezet változásának nettó hatását. A bankok jelentős hányada részben vagy egészben fedezi az érintett portfóliót, ennek megfelelően érdemi vesztesége volt a fedezeti ügyleteken a tavalyi évben. Így nem korrekt a teljes, 300 milliárd forint körüli pozitív hatást kivonni a bankrendszeri profitból, amikor „tisztított” nyereséget számolunk. A fedezeti ügyletekből származó veszteséget ez esetben hozzá kellene adni a tisztított nyereséghez.

Ez azonban korántsem egyszerű feladat. A fedezésre alkalmazott derivatívák ugyanis a legtöbb bank esetében számviteli értelemben nincsenek „hozzá pántlikázva” a babaváró és CSOK hitelek portfóliójához. A számviteli politika szempontjából egyébként felesleges összekötni a két portfóliót, mert a két ellentétes eredményhatás mindenképpen kioltja egymást. Ennek megfelelően a bankok három típusba sorolhatóak: (1) a babaváró és CSOK hitelek fedezése során alkalmaznak

közvetlen „pántlikázást” (hedge accountingot), (2) az érintett hitelek fedezése során nem alkalmaznak hedge accountingot, de a fedezeti ügyletek megkötése során dedikáltan foglalkoznak ezzel a portfólióval, vagy (3) a kamatkockázatot csak a mérleg egésze szintjén kezelik. A hét legnagyobb hazai kereskedelmi bankból öt az első két csoportba tartozik, és a babaváró és CSOK hitelek eredményhatását 50-100 százalékban fedezik. A maradék két intézmény a hozamkörnyezet változásának eredményhatását a mérleg egésze szintjén menedzseli – azaz esetükben is felmerülhet a hitelek pozitív ártértékelődésével ellentétes eredményhatás, azonban ezt nem lehet közvetlenül összekötni az érintett portfólióval.

Külföldi tételek: a kapott osztalékkal szemben költségek is felmerülnek

A cikk elején felvázolt banki érvelés szerint a magyar bankok „valódi” profitja azért sem magas, mert a számok érdemi része (2023-ban mintegy 332 milliárd forint) osztalékbevétel, melynek jelentős része a hazai bankok külföldi tevékenységéből származik. Ez kétségtelenül igaz, ugyanakkor itt is megállja a helyét az az érv, hogy az így kapott bevételekkel szemben költségek is felmerülnek:

- a külföldi leánybankokkal kapcsolatos csoportszervezési működési költségek, amelyek a hazai bankrendszer eredményét csökkentik,
- a csoportszintű tőke megfelelés, a tőkepufferek egy része Magyarországon jelenik meg, így növeli a sajáttőke-arányos nyereség (RoE) nevezőjét,
- a csoportszintű szabályozói előírások miatt felmerülő drágább forrásbevonás (MREL) egy része is a hazai számokat terheli, növelve a szektor kamatkiadását.³

Azaz, ha korrekt módon szeretnénk számolni bankjaink „hazai” tevékenységének profitját, akkor az osztalékbevételek kiszűrésével párhuzamosan ezeket a költségeket is ki kellene szűrni a hazai számokból, és a saját tőkét is csökkenteni kellene, hogy csak a hazai operációra eső tőkét vegyük figyelembe. Tehát nem csak a bevételi oldalt érdemes ennek vizsgálatakor láttatni, hanem a kiadási lábat is.

Összetételhatás és más apróságok

Amit még érdemes kiemelni: a bankrendszer nem egy homogén sokaság, számos különböző profilú intézményből áll. Az egyik legspeciálisabb részét az állami bankok jelentik, amelyek anticiklikus, nem profitorientált működésüknél fogva hajlamosak a

³ Ennek egy része vagy akár egésze ugyanakkor továbbhárításra kerülhet a külföldi leánybankok számára, így nettó eredményhatása alacsonyabb, akár semleges is lehet.

többi banktól eltérően működni. Ez 2023-ban is így volt, amikor profitabilitásuk érdemben alacsonyabb volt a szektor többi részénél. Ez az összetételhatás értelemszerűen a magántulajdonban lévő bankok tisztított RoE-jét is emeli. Jól mutatja ezen megkülönböztetés fontosságát, hogy a hazai, magántulajdonban lévő kereskedelmi bankok sajáttőke-arányos nyeresége még a cikk elején említett 24,3 százaléknál is magasabb, 28,8 százalék volt. E számnak azonban a külföldi bankok hazai fióktelepei is részét képezik, akik nem tartanak a többi intézményhez hasonló nagyságrendű tőkét, ezért felfelé torzítják a sajáttőke-arányos nyereséget. Ha az állami bankokon túl őket is kiszűrjük, 28,1 százalékos értéket kapunk.

Fontos kiemelni azt is, hogy az egyes magántulajdonban lévő bankok eredményei is jelentősen eltérhetnek abból a szempontból, hogy milyen kamatkockázati profil követnek, azaz mennyire hagyják, hogy a hozamkörnyezet befolyásolja eredményüket. A jegybanktól kapott kamatok egyes bankok esetében jelentősen növelték a profitot, míg más bankok ebből kisebb mértékben részesültek (például azért, mert likvid eszközeik nagyobb részét tették ki állampapírok a hozamkörnyezet emelkedése kezdetén). Ezt minden esetben figyelembe kell venni akkor, amikor a szektor megtérüléséről értekezünk.

Érdemes megemlíteni arról a logikai inkonzisztenciáról is, miszerint ezek a nyereségek – mind a tényszámok, mind a tisztított számok – tartalmazzák a kormány extraprofitot elvonó, valamint az adósok törlesztési képességét segítő intézkedéseinek negatív hatását (a 2023-ra vonatkozó kamatstopok és az extraprofitadó együttes veszteségátása becslésünk szerint mintegy 450 milliárd forint volt, azaz sajáttőke-arányosan 7,4 százalék – ugyanakkor ennek egy része nem a 2023-as évet terhelte). Az a banki érvelés, mely szerint a bankrendszer még az extraprofitot elvonó intézkedéseket követően is képes volt átlagos profitabilitást elérni, éppen azt sugallja, hogy létezett az a többletprofit, amiből el lehetett vonni.

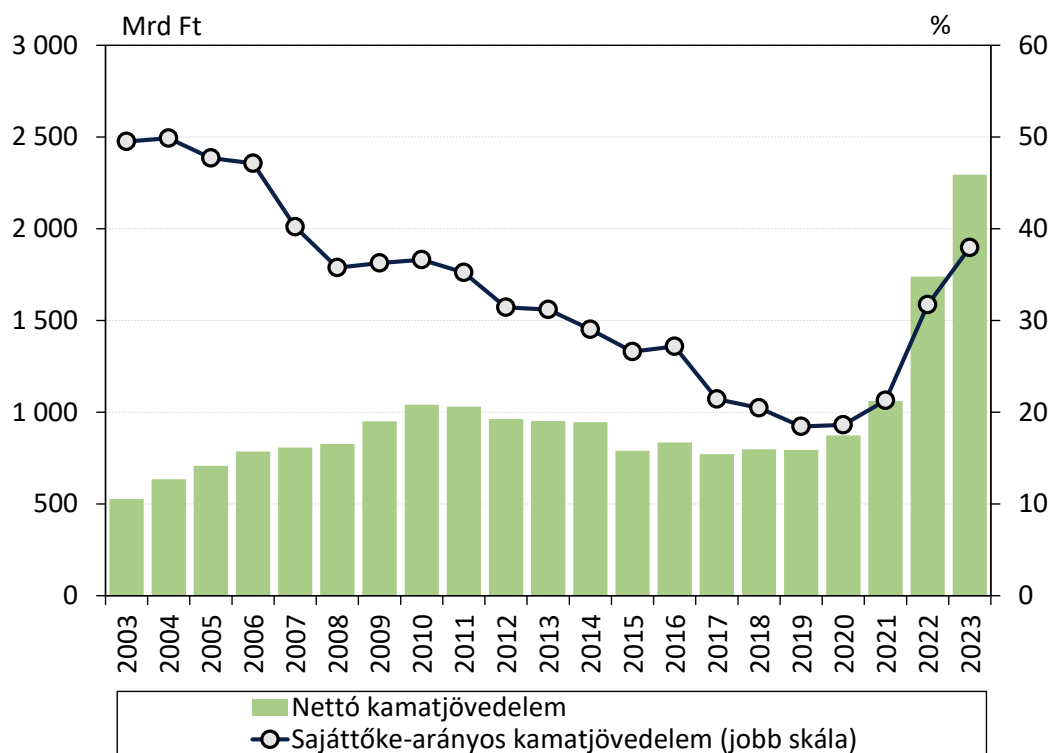
Konklúzió

És akkor mennyi a tiszta profitabilitás? A cikk fő üzenete, hogy a banki mérleg és a banki eredménykimutatás bonyolult, és utóbbit az eszközöket és kötelezettségeket összekötő összefüggések miatt nem lehet egy-egy tételt kiragadva vizsgálni. A cikkben ismertetett tételek rávilágítanak arra, hogy a valóságban nem is lehet pontosan meghatározni egy „valós profitot”, hiszen minden egyes termék, és minden bankcsoporttag eredménye több csatornán keresztül kapcsolódik az aggregált eredményhez, így egy-egy tétel „izolált” számviteli leválasztása biztosan torzítást

okoz. Amit el lehet mondani: ha az adózott eredményből kiszűrjük a kapott osztalékokat és a babaváró és CSOK hitelek átértékelődésének becsült *nettó* hatását (a közvetlen banki fedezeti ügyleteket figyelembe véve), akkor 15,6 százalékos értéket kapunk. Az állami bankok kiszűrését követően pedig 18,7 százalék az ilyen módon tisztított sajáttőke-arányos megtérülés. A hazánkban működő hét nagybank több mint fele esetében 20 százalék feletti *tisztított* megtérülésről beszélhetünk.

Ezek a számok átlag feletti nyereségre utalnak. Nehéz lenne vitatni, hogy ehhez az átlag feletti profitabilitáshoz jelentősen hozzájárul az, hogy a bankrendszeri profit legfontosabb eredmény sorát jelentő nettó kamatjövedelem növekedett, mind nominális értelemben, mind a saját tőke arányában (2. ábra). A bankok nettó kamateredménye 2021 és 2023 között 116 százalékkal, közel 2300 milliárdra emelkedett, miközben az – ennek részét képező – MNB-vel szembeni kamatjövedelem 2022 és 2023 során rendre mintegy 900 és 1700 milliárd forintot tett ki a 2021-es 120 milliárd forintos összeghez képest. A sterilizációs állományra fizetett kamatjövedelemmel szemben a bankok egyéb szektorokkal (lakosság, vállalatok, pénzügyi befektetők) szembeni kamatkiadásai is emelkedtek ugyan, de a teljes kamatjövedelem markáns növekedése arra mutat rá, hogy a kamatkiadások növekedése nem érte el a kamatbevételek növekedésének nagyságrendjét. Az állam által bevezetett különadók szintén apasztották ezt a jövedelmet, de mértékük nem érte el a kamatbevétel emelkedését, így a kamatjövedelem-növekedés érdemi része a bankoknál maradt, és a profitjukat bővítette.

2. ábra A bankrendszer nettó kamatbevétele nominálisan és a saját tőke arányában

Megjegyzés: Forrás: MNB

„Szerkesztett formában megjelent a portfolio.hu oldalon 2024. július 9-én.”